

GOD KOMMUNIKATION

med ældre med syns- og/eller
hørenerdsættelse

FORORD

Dette hæfte er udarbejdet af Videnscentret for Døvblind-blevne, Videncenter for Synshandicap, Videnscenter for hørehandicap og Videnscenter på Ældreområdet.

De fire videnscentre er blevet gjort opmærksomme på, at der er behov for mere information om ældre med høre- og/eller synsnedsettelse. Mange mennesker i ældregruppen oplever kommunikationsproblemer i forhold til omgivelserne. Der er for tiden ca. 500.000 mennesker i Danmark, som er 75 år eller ældre. Over halvdelen af disse har enten synsproblemer eller hørenedssettelse – eller begge dele. For mange ældre er plejesektoren en væsentlig del af dagligdagen, enten fordi de bor på et plejehjem, eller fordi de jævnligt kommer på et dagcenter. En velfungerende kommunikation såvel med medarbejdere som med de andre ældre på centret er derfor af stor betydning for den ældres samlede livskvalitet.

Videnscentrene ønsker med dette hæfte at understøtte den viden og de erfaringer, der allerede er i plejehjemmernes medarbejdergrupper, og sætte fokus på de elementer, der er vigtige, når det handler om god kommunikation med ældre, der har nedsat syn og/eller hørelse.

SYNS- OG HØRETAB

Syn og hørelse er menneskets vigtigste fjernsanser. Et høre- og/eller synstab gør det vanskeligt at kommunikere med andre, at få nyheder og anden information samt at færdes selvstændigt. Mere end 10 % af Danmarks befolkning har et høre- eller synstab, som ikke er medfødt, men som altså er kommet til senere i livet – ofte i en høj alder. En del af disse har kombineret syns- og høretab og har derfor særligt store vanskeligheder.

Kommunikationsvanskeligheder kan være med til at gøre dagligdagen kompliceret og stressbetonet. For mange plejehjemsbeboeres vedkommende vil det allerede ved indflytning stå klart, at der er syns- og/eller høreproblemer, for eksempel fordi beboerne medbringer hjælpemidler. Det er dog vigtigt at være opmærksom på, at hjælpemidler kan blive utilstrækkelige, hvis den ældres funktionsniveau nedsættes yderligere.

Mange af problemerne kan imidlertid undgås, hvis man i forhold til den enkelte gør sig følgende klart:

- Kan den ældre høre mundtlige beskeder?
- Kan den ældre læse trykt tekst?
- Kan den ældre genkende stemmer, personer og ansigter?
- Kan den ældre færdes selvstændigt?
- Kan den ældre selv klare kontakten med pårørende?
- Kan den ældre deltage i socialt samvær?

Dette hæfte giver en række råd om kommunikation med ældre, der har nedsat syn og/eller hørelse. Der er sådan set ikke noget nyt i disse råd, men de er her forsøgt sat ind i en sammenhæng, som er relevant i forhold til dagligdagen og medarbejderne på et plejehjem. Rådene tager udgangspunkt i dagligdags situationer. For hver situation beskrives først nogle generelle råd og derefter nogle særlige råd, som gælder for de enkelte handicap-grupper.

syns- og

SPECIELT OM HØREPROBLEMER HOS ÆLDRE

Af de ca. 500.000 hørehandicappede i Danmark bruger ca. 250.000 høreapparat. De er dermed i det daglige afhængige af forstærkning af lyd for at kunne opfatte tale. Det anslås, at der er mellem 4.000 og 5.000 døve i Danmark.

Med stigende alder sker der en reduktion af høreevnen. Dette er i sig selv en normal fysiologisk aldersforandring, som typisk kan konstateres fra 65-årsalderen og fremefter. Den svigtende hørelse påvirker kommunikationsevnen og giver hos mange anledning til en række psykosociale problemer samt generelt nedsat livskvalitet.

Den aldersbetingede hørenedsættelse rammer især i det lyse toneområde (diskanten), som er vigtig for evnen til at skelne lyde i det talte sprog fra hinanden, mens de mørke toner almindeligvis fortsat kan opfattes på nogenlunde samme niveau som hos normalthørende. Det indebærer, at den ældre kun sjældent har vanskeligheder med at høre, at der for eksempel er lyd i lokalet, eller at der bliver talt til vedkommende. Problemer med hørelsen opstår især, når den ældre skal forstå, hvad en enkeltperson siger, samtidig med at der er andre, der taler, eller der er anden baggrundsstøj i lokalet. Under disse betingelser flyder det hele sammen, og den ældre med hørenedsættelse vil meget ofte misforstå samtalens indhold.

høretab

Der er almindeligvis god effekt med høreapparat eller andre tekniske hjælpemidler – men tydelig udtale og gode akustiske forhold har mindst lige så stor betydning. Ved baggrundsstøj giver høreapparatet kun meget begrænset hjælp. Moderne høreapparater er meget små i forhold til, hvordan høreapparater så ud for ganske få årtier siden. Det indebærer, at mange ældre også har problemer med håndtering og betjening af høreapparatet.

En mindre del af ældregruppen er helt døve, fordi de enten er født døve eller er blevet døve (døvblevne) på grund af sygdom eller tiltagende hørenedsættelse. I kommunikationen med hørende har begge disse grupper behov for særlige hensyn. Døvegruppen er afhængig af tegnsprog (typisk via tegnsprogstolkning), og de døvblevne har behov for støtte til kommunikationen (skrive-tolkning eller tegnstøttet kommunikation).

Hjælp til forklaring af diagnoser og kommunikationsvejledning kan fås hos ørelægen eller på kommunikationscentre/høreinstitutter.

hørehandicap

SPECIELT OM SYNSFORANDRINGER HOS ÆLDRE

Der skønnes at være ca. 25.000 socialt blinde i Danmark, dvs. personer, som falder ind under definitionen på blindhed i forhold til lovgivningen om hjælpemidler, rehabilitering m.m. Herudover anslås der at være 25.000 til 50.000 svagsynede. Mere end 70 % af de blinde/svagsynede er over 70 år, og ca. halvdelen af dem har også en hørenedsættelse.

De mest almindelige synsforandringer, som mange ældre oplever, er nedsat kontrastfølsomhed, blænding, behov for mere lys, fx ved læsning og håndarbejde, nedsættelse af evnen til at se skarpt, nedsat farvesyn eller farveblindhed samt natteblindhed. Allerede før pensionsalderen vil flere af disse forandringer begynde at vise sig. Disse forandringer kan de fleste leve med ved at sørge for at have de rigtige briller, bruge godt læselys og kende egne begrænsninger i forbindelse med bilkørsel og færden i mørke.

En del øjensygdomme kan midlertidigt eller varigt påvirke synsevnen. I hver enkelt tilfælde kræves kendskab til diagnosen og omfanget af restsyn for at kunne vælge kompenserende foranstaltninger (hjælpemidler, kommunikation, aktivitet). Forklaring af diagnoser fås hos øjnelægen og de kommunale og regionale synsrådgivninger.

SPECIELT OM KOMBINERET HØRE- OG SYNSNEDSÆTTELSE HOS ÆLDRE

Det anslås, at 5 % af alle ældre over 80 år og 10 % af alle ældre over 90 år har en kombineret høre- og synsnedsættelse. For langt størstedelen er der tale om aldersbetingede funktionsnedsættelser, hvilket vil sige, at den ældre er vokset op med normal hørelse og normalt syn og først i alderdommen er blevet ramt på de to vigtigste fjernsanser. De hårdest ramte i denne gruppe kaldes døvblindblevne.

Langt de fleste af den store gruppe af ældre, der lever med en kombineret høre- og synsnedsættelse, er dansk-talende. En lille gruppe blandt de ældre er født døve og er derfor vokset op med tegnsprog.

Det er vigtigt at gøre sig klart, at en alvorlig kombineret høre- og synsnedsættelse er et handicap, hvor høre- og synsproblemer gensidigt forstærker hinanden – det vil sige $1+1=3$.

Mennesker med en kombineret høre- og synsnedsættelse kan derfor ikke uden videre drage nytte af tilbuddene til synshandicappede, døve eller hørehæmmede. En person, der er hørehæmmet, kan fx til en vis grad kompensere for sit høretab ved at fokusere synet på lydkilden. Men er hørenedsættelsen kombineret med synsproblemer, har personen ikke denne mulighed for kompensation.

Kombinationen af de to funktionsnedsættelser skaber altså en helt ny situation, hvorfor en kombineret høre- og synsnedsættelse er et selvstændigt handicap, som medfører store problemer i forbindelse med kommunikation, orientering i omgivelserne samt adgang til information.

synsevne

PRAKTISKE RÅD

Grundlæggende for god kommunikation med mennesker, som er høre- og/eller synshandicappede, er, at du sikrer dig pågældendes opmærksomhed og gør det klart, at det netop er ham eller hende, du vil tale med. Det kan ske ved at sige den pågældendes navn, ved en let berøring på armen og/eller ved at få øjenkontakt. Dernæst er det vigtigt, at du står eller sidder lige over for personen.

opmær

SPECIELT FOR BLINDE/SVAGSYNEDE OG ÆLDRE MED KOMBINERET HØRE- OG SYNSNEDSÆTTELSE

- Fortæl, hvem du er, når du kommer ind, hvis personen ikke kan genkende dig ved hjælp af synet.
- Sig navnet på den, du taler til, hvis der er flere til stede.
- Fortæl, hvad du foretager dig, så den ældre kan følge med i, hvad der foregår.
- Beskriv med ord i stedet for at sige "den her", pege eller forklare ting med fagter.
- Sig til, når du forlader rummet.

erksomhed

SPECIELT FOR DØVE/HØREHÆMMEDE OG ÆLDRE MED KOMBINERET HØRE- OG SYNSNEDSÆTTELSE

- Tal tydeligt og direkte til personen. Råb aldrig ind i høreapparatet. Det kan være en god idé at underbygge ordene med fagter og pege på de genstande eller steder, du taler om.
- Sørg for, at lyset falder på dit ansigt, når du taler, således at personen får lyset ind i ryggen og dermed ikke blændes.
- Luk døre og vinduer for at dæmpe eventuel baggrundsstøj.

tal tyde

-
- Gør opmærksom på emneskift i samtalen. Sig for eksempel "Lad os tale om turen i morgen" – det giver den ældre mulighed for at indstille sig på, hvad der tales om.
 - Hold sproget i enkle og overskuelige sætninger. Gentag de mere komplicerede sammenhænge, og omformuler eventuelt.
 - Spørg direkte til den ældres forståelse af det, du har sagt. Er alt forstået korrekt?
 - Brug tusch og papir til at gennemføre en samtale eller til at notere samtaleens vigtigste elementer ned. Skriv hellere for meget end for lidt, og brug et enkelt og klart sprog. For det meste er en sort fed tusch på hvidt eller gult papir den bedste løsning.
 - Bestil tolk i god tid (se næste afsnit).

elig

TOLKNING

TOLKNING AF VIGTIGE SAMTALER

Døve, døvblevne og nogle mennesker med en kombineret høre- og synsnedsettelse er afhængige af bistand fra en tegnsprogstolk eller en skrivetolk ved vigtige samtaler, konsultationer eller undersøgelser. Afklar med den enkelte, hvilket tolkebehov vedkommende har. Oplysning om tolkeudbydere i Danmark er at finde på Danske Døves Landsforbunds hjemmeside: www.deaf.dk og på Høreforeningens hjemmeside: www.hoeforeningen.dk.

SOCIAL TOLKNING

I forbindelse med arrangementer og sociale sammenkomster kan en tolk betyde en langt bedre integration for den hørehæmmede eller døve. Tolken kan være forskellen mellem en begrænset og en stor oplevelse. Det Sociale Tolkeprojekt (www.socialtolk.dk) tilbyder netop tolkning til den slags lejligheder. Dette tilbud er gratis.

BRUG AF TOLK

- Vær opmærksom på tolkens rolle: En tolk har tavshedspligt og skal formidle samtalen neutralt. Tolken må ikke bidrage med oplysninger om den ældres situation m.v.
- Tal direkte til den ældre og ikke til tolken.
- Brug ikke pårørende som tolk, medmindre det klart er aftalt med den ældre og de pårørende.

KONTAKTPERSONER

Nogle ældre med en erhvervet kombineret høre- og synsnedsettelse har en særlig hjælper (en kontaktperson) til at hjælpe med dagligdags kommunikation, ledsagning osv. nogle få timer om ugen. Kontaktpersonen er ikke uddannet tolk og skal ikke bruges til tolkning ved samtaler, undersøgelser eller behandling, medmindre dette tydeligt er aftalt med både den ældre og kontaktpersonen.

særlig hjælper_____

DET DAGLIGE OPHOLD PÅ PLEJEHJEM

GENERELT

- Giv den ældre information om afdelingens fysiske indretning, rutiner og faciliteter (tv, radio, værksteder, arrangementer).
- Tjek løbende, om personen har de fornødne hjælpemidler (briller, lup, høreapparat, ekstra batterier m.m.), og at de fungerer, som de skal. Tilbyd hjælp med vedligeholdelse.
- Sørg for, at skriftlig information foreligger både i almindelig skrift samt på storskrift (Arial 18 punkt), punktskrift og lyd, alt efter de aktuelle behov.
- Sørg for, at vikarer og nye medarbejdere orienteres om særlige vanskeligheder og behov.
- Hjælp den ældre ind i det sociale miljø ved at lade en af medarbejderne eller evt. en anden beboer sørge for introduktion til de øvrige beboere, medarbejdere osv.

SPECIELT FOR BLINDE/SVAGSYNEDE OG ÆLDRE MED KOMBINERET HØRE- OG SYNSNEDSÆTTELSE

- Fortæl om stedets indretning.
- Sørg for, at der ikke findes forhindringer i form af blomsterkasser m.m. på gangarealer.
- Tilbyd at ledsage den ældre til fællesarealer.
- Ved ankomst til et nyt lokale bør du fortælle, hvem der er til stede, og beskrive deres placering i rummet.

selvbe

SPECIELT FOR DØVE/HØREHÆMMEDE OG ÆLDRE MED KOMBINERET HØRE- OG SYNSNEDSÆTTELSE

- Sørg for rolige omgivelser med godt lys til samtaler med pårørende, besøgende eller andre.
- Sørg for teleslynge eller hovedtelefon til tv og radio.
- Slå undertekster til på fjernsynet – dette gøres over tekst-tv på DR og TV2 side 399.
- Normalt vil en døv/hørehæmmet eller et menneske med kombineret høre- og synsnedsættelse selv medbringe en teksttelefon. Er dette ikke tilfældet, kan det være nødvendigt at assistere ved telefonering. Oplysninger om teksttelefoner kan fås hos TDC Handicapservice på tlf. 80 80 26 26.

estemmelse

SPISNING

Høre- og/eller synshandicappede bør have samme grad af selvbestemmelse som de øvrige beboere, når det drejer sig om valg af mad. Giv derfor en grundig information om måltider og servering direkte til personen.

Tilbyd eventuelt assistance i forbindelse med at vælge det ønskede måltid.

SPECIELT FOR BLINDE/SVAGSYNEDE OG ÆLDRE MED KOMBINERET HØRE- OG SYNSNEDSÆTTELSE

- Tilbyd hjælp med servering, hvis maden serveres fra en buffet.
- Fortæl, hvad der er på tallerkenen. Beskriv tallerkenen som en urskive, fx kartofler kl. 3, gulerødder kl. 5 osv.

SPECIELT FOR DØVE/HØREHÆMMEDE OG ÆLDRE MED KOMBINERET HØRE- OG SYNSNEDSÆTTELSE

Giv skriftlig information om afdelingens måltidsrutiner, fx på en tavle, hvor spisetider og rutiner ved måltider noteres.

SPECIELLE HENSYN VED DELTAGELSE I AKTIVITETER UDEN FOR EGEN BOLIG

GENERELT

- Sørg for, at den ældre får de nødvendige hjælpemidler med til deltagelse i aktiviteten.
- Sørg for, at den ældre får hjælpemidlerne med hjem igen.
- Giv information, således at relevante medarbejdere og andre beboere er orienteret om personens særlige vanskeligheder og behov.

SPECIELT FOR BLINDE/SVAGSYNEDE OG ÆLDRE MED KOMBINERET HØRE- OG SYNSNEDSÆTTELSE

- Forklar/oplæs skriftlig information.

SPECIELT FOR DØVE/HØREHÆMMEDE OG ÆLDRE MED KOMBINERET HØRE- OG SYNSNEDSÆTTELSE

- Information om den pågældende aktivitet bør gives i skriftlig form.

information

GOD KOMMUNIKATION

med ældre med syns- og/eller høreneredsættelse

Videnscentre tilbyder generel information inden for de enkelte handicapområder og kan fungere som vejvisere inden for området. Denne service er gratis.

Videnscenter for Synshandicap

Rymarksvej 1
2900 Hellerup
Tlf. 39 46 01 01
www.visinfo.dk
visinfo@visinfo.dk

Videnscenter for hørehandicap

Kongevejen 252
2830 Virum
Tlf. 45 11 41 71
www.hoerehandicap.dk
videnscenter@hoerehandicap.dk

Videnscentret for Døvblindblevne

Generatorvej 2A
2730 Herlev
Tlf. 44 39 11 75
www.dbcent.dk
dbcent@dbcent.dk

Videnscenter på Ældreområdet

Tornebuskegade 7, 1.
1131 København K
Tlf. 39 40 10 10
www.aeldreviden.dk
mail@aeldreviden.dk